DOI: 10.31648/sp.12775

Ewa Radecka
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ORCID: 0000-0003-4669-3327
ewa.radecka@us.edu.pl

Prawna ochrona przyrody w perspektywie usług ekosystemowych – wybrane zagadnienia na przykładzie Polski

Wstęp

Współczesne prawo ochrony przyrody podlega istotnej transformacji na poziomie aksjologicznym. Tradycyjny model uzasadniania ochrony przyrody, oparty na jej wartości samej w sobie, współistnieje coraz częściej z podejściem, w którym zasadniczą rolę odgrywa kategoria korzyści dostarczanych przez ekosystemy człowiekowi i gospodarce. Zmiana ta oczywiście nie oznacza całkowitego odrzucenia klasycznych podstaw, lecz prowadzi do ich uzupełnienia o perspektywę zorientowaną na efekty i użyteczność.

Coraz rzadziej bowiem przedmiotem debaty publicznej oraz procesów decyzyjnych jest pytanie o to, czy środowisko przyrodnicze powinno podlegać ochronie, a coraz częściej – dlaczego należy je zabezpieczać oraz jakie są koszty zaniechania działań w tym zakresie. W tym kontekście coraz wyraźniej odchodzi się od ujmowania relacji między ochroną przyrody a rozwojem gospodarczym w kategoriach nieuchronnego konfliktu. Akcentuje się raczej możliwość ich komplementarności, wskazując na to, że inwestycje w zachowanie, odtwarzanie oraz zrównoważone użytkowanie ekosystemów mogą prowadzić do efektów typu *win-win*, generując jednocześnie korzyści ekologiczne, społeczne i gospodarcze. Perspektywa ta wzmacnia znaczenie usług ekosystemowych jako narzędzia uzasadniania interwencji ochronnych, a zarazem wpisuje się w szerszy paradygmat zrównoważonego rozwoju, w którym ochrona środowiska postrzegana jest jako warunek trwałego rozwoju, a nie jego ograniczenie[1].

[1] R.S. de Groot, R. Alkemade, L. Braat, L. Hein, L. Willemen, *Challenges in integrating the concept of ecosystem services and values in landscape planning, management and decision making*, „Ecological Complexity" 2010, vol. 7, nr 3, s. 260–272.

W konsekwencji ochrona ta jest postrzegana jako bardziej efektywna wówczas, gdy znajduje odzwierciedlenie w mierzalnych i społecznie dostrzegalnych rezultatach, takich jak retencja wody, oczyszczanie powietrza, regulacja klimatu czy zapobieganie skutkom ekstremalnych zjawisk pogodowych. Pojawia się ryzyko nadmiernej ekonomizacji przyrody[2], które powoduje napięcie sozologiczne między chronieniem przyrody niezależnie od jej użyteczności, a podejściem, w którym ochrona ta jest uzasadniana przez pryzmat świadczeń ekosystemowych dostarczanych człowiekowi. Dostrzegany jest także problem selektywnej wyceny elementów przyrody, prowadzący do uprzywilejowania tych składników ekosystemów, które generują bezpośrednie lub łatwo mierzalne korzyści (np. zapylacze), przy jednoczesnej marginalizacji elementów postrzeganych jako „nieprzydatne" z perspektywy człowieka, mimo ich znaczenia dla integralności i stabilności systemów ekologicznych tworzących bioróżnorodność. Na tym tle szczególnego znaczenia nabiera zasada przezorności, która powinna stanowić swoisty wentyl bezpieczeństwa dla nadmiernie uproszczonych modeli wyceny i zarządzania usługami ekosystemowymi, wymagając jednocześnie zachowania ostrożności metodologicznej oraz świadomości ograniczeń tej koncepcji.

Konieczność poszukiwania tego rodzaju kompromisów metodologicznych oraz nowych perspektyw interpretacyjnych wynika bezpośrednio z faktu, że tradycyjne podejście konserwatorskie okazuje się niewystarczające w obliczu globalnego kryzysu ekologicznego[3]. W literaturze podkreśla się, że współczesne procesy degradacji środowiska, w szczególności utrata bioróżnorodności oraz zmiany klimatu, prowadzą do osłabienia odporności (ang. *resilience*) ekosystemów i zwiększenia ich podatności na zakłócenia[4].

---

[2] Zob. również koncepcję tzw. rozliczeniowych jednostek przyrodniczych *nature credits*, zakładającą tworzenie mechanizmów rynkowej wyceny i certyfikacji działań korzystnych dla bioróżnorodności oraz ekosystemów. Komisja Europejska wskazuje m.in. na to, że „ponad połowa światowego PKB i dwie trzecie ekonomicznej wartości dodanej UE zależy od przyrody i jej usług ekosystemowych", a także odwołuje się do funkcji, takich jak retencja wody, żyzność gleby czy zapylanie. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Plan działania na rzecz rozliczeniowych jednostek przyrodniczych, COM(2025) 374 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0374 (data dostępu: 22.05.2026); European Commission, *Roadmap towards Nature Credits*, 2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ip_25_1679 (data dostępu: 22.05.2026).

[3] Szerzej na temat skali globalnego kryzysu ekologicznego i przekroczenia bezpiecznych granic odporności Ziemi zob. K. Richardson i in., *Earth beyond seven of nine planetary boundaries*, „Science Advances" 2023, vol. 9, nr 37; World Wide Fund for Nature, *Living Planet Report 2024 – a system in peril*, Gland 2024 (dalej jako raport WWF); Secretariat of the Convention on Biological Diversity, *Global biodiversity outlook 5 – summary for policy makers*, Montréal 2020, https://www.cbd.int/GBO5 (data dostępu: 26.05.2026).

[4] S. Díaz i in., *IPBES – Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity*

Zjawiska te wpływają bezpośrednio na zdolność środowiska do podtrzymywania funkcji i usług niezbędnych także dla rozwoju społeczno-gospodarczego[5]. W tym ujęciu ochrona przyrody jest narzędziem wzmacniania odporności ekosystemów i ochrony bioróżnorodności oraz trwałości usług ekosystemowych[6].

Problematyka usług ekosystemowych była dotychczas rozwijana przede wszystkim na gruncie nauk przyrodniczych, ekonomicznych oraz gospodarki przestrzennej. W literaturze prawniczej zagadnienie to pozostaje stosunkowo słabo rozpoznane, choć zwraca się uwagę na możliwość identyfikowania elementów koncepcji usług ekosystemowych w obowiązujących przepisach prawa ochrony środowiska oraz na potrzebę dalszych analiz prawnych w tym zakresie. W szczególności podkreśla się, że pojęcie usług ekosystemowych nie zostało dotychczas wyraźnie zinstytucjonalizowane w polskim systemie prawa, mimo że jego elementy mogą być dostrzegane w regulacjach dotyczących ochrony ekosystemów i różnorodności biologicznej[7].

Celem pracy jest ustalenie, czy i w jakim zakresie koncepcja usług ekosystemowych[8] może stanowić pomocnicze kryterium interpretacyjne przepisów ustawy o ochronie przyrody, a także ocena – przez pryzmat tego paradygmatu – spójności między ustawowym modelem ochrony a praktyką jego realizacji w Polsce.

---

and Ecosystem Services, Bonn 2019 (dalej jako IPBES), https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/inline/files/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers.pdf (data dostępu: 20.03.2026). Zob także Raport WWF, s. 34 i nast.

[5] Kluczową ideą raportu IPBES jest przesłanie, że degradacja przyrody osłabia zdolność społeczeństw do trwałego rozwoju. Zob. również European Environment Agency, *Nature-based solutions in Europe: policy, knowledge and practice for climate change adaptation and disaster risk reduction*, Report No. 1/2021, Copenhagen 2021, s. 11–13 (dalej jako EEA 2021), https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/nature-based-solutions-in-europe (data dostępu: 20.03.2026). Degradacja środowiska i utrata bioróżnorodności postrzegane są nie tylko jako problem ekologiczny, lecz również jako czynnik ryzyka dla bezpieczeństwa społecznego i gospodarczego.

[6] EEA 2021, s. 13, 17, 20–21.

[7] Zob. np. K. Karpus, *The „ecosystem services" concept in environmental law*, „Journal of Agribusiness and Rural Development" 2017, nr 4(46), s. 779–786; K. Mączka, P. Matczak, A. Pietrzyk-Kaszyńska, M. Rechciński, A. Olszańska, J. Cent, M. Grodzińska-Jurczak, *Application of the ecosystem services concept in environmental policy – a systematic empirical analysis of national level policy documents in Poland*, „Ecological Economics" 2016, vol. 128, s. 169–176; M. Stępniewska, I. Zwierzchowska, A. Mizgajski, *Capability of the Polish legal system to introduce the ecosystem services approach into environmental management*, „Ecosystem Services" 2018, vol. 29, s. 271–281.

[8] Trzeba odnotować, że w literaturze przedmiotu pojawiają się również sformułowania „usługi ekosystemów" (tak: J. Kronenberg, *Usługi ekosystemów w miastach*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania" 2012, nr 3, s. 1–29) czy „świadczenia ekosystemowe" – tak: A. Mizgajski, M. Stępniewska, *Uwarunkowania i wyzwania wdrażania koncepcji usług ekosystemowych do praktyki*, [w:] A. Mizgajski, M. Stępniewska (red.), *Usługi ekosystemowe w zarządzaniu układami przyrodniczymi*, Poznań 2023, s. 11 i nast.

Koncepcja usług ekosystemowych – ujęcie syntetyczne

Idea usług ekosystemowych (ang. *ecosystem services* – ES)[9] zyskuje coraz silniejszą pozycję w dyskursie naukowym. Na potrzeby niniejszego opracowania przyjmuje się, że usługi ekosystemowe to wkład ekosystemów do wartości ujawniających się przy ekonomicznych, społecznych, kulturowych i innych formach działalności człowieka[10]. Ujęcie to umożliwia bowiem operacjonalizację wartości przyrody poprzez wskazanie konkretnych funkcji ekosystemów i ich znaczenia dla dobrostanu człowieka. Rozwój tej koncepcji został istotnie przyspieszony wraz z publikacją *Millennium Ecosystem Assessment* (MEA, 2005)[11], w którym dokonano klasyfikacji usług na zaopatrzeniowe[12], regulacyjne[13], kulturowe[14] oraz wspierające[15], a następnie usystematyzowany w ramach klasyfikacji *Common International Classification of Ecosystem Services* (CICES V5.1)[16],

[9] Brak jednolitej definicji tego pojęcia. Zob. również ujęcia definicyjne *economics services*, wynikające z literatury przedmiotu: R. Costanza i in., *The value of the world's ecosystem services and natural capital*, „Ecological Economics" 1998, vol. 25, z. 1, s. 3–15; T.C. Brown, J.C. Bergstrom, J.B. Loomis, *Defining, valuing, and providing ecosystem goods and services*, „Natural Resources Journal" 2007, vol. 47(2), s. 329–376; J. Solon, *Koncepcja 'ecosystem service' i jej zastosowania w badaniach ekologiczno-krajobrazowych*, „Problemy Ekologii i Krajobrazu" 2008, vol. 21, s. 25–44; E.V. Mishenin, N.V. Degtyar, *Economics of ecosystem services: theoretical and methodological foundations*, „Marketing and Innovation Management" 2015, vol. 6(2), s. 243–257; Y. Coquet, J. Michelin, D. Montagne, O. Scammacca, C. Walter, I. Cousin, *The concept of ecosystem services and its application to soil. Between promises and reality*, [w:] Y. Coquet, J. Michelin (red.), *Agricultural soil science, sustainable management of agricultural soils*, London–Hoboken 2025, s. 161 i nast.

[10] M. Potschin-Young, B. Burkhard, B. Czúcz, F. Santos Martín, *Glossary for ecosystem service mapping and assessment terminology*, 2018, Deliverable D1.4 EU Horizon 2020, Esmeralda Project, Grant agreement No. 642007, https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic%3FdocumentIds%3D080166e5ba65be21%26appId%3DPPGMS (data dostępu: 20.03.2026).

[11] *Millennium ecosystem assessment, ecosystems and human well-being: synthesis*, Washington 2005, https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf (data dostępu: 20.03.2026).

[12] Usługi zaopatrzeniowe (ang. *provisioning services*) to produkty uzyskiwane od ekosystemów, w tym żywność, naturalne materiały, paliwa, zasoby genetyczne, biochemikalia, np. leki, bioprodukty dekoracyjne, woda pitna. A. Mizgajski, M. Stępniewska, *Uwarunkowania…*, s. 13.

[13] Usługami regulacyjnymi (ang. *regulating services*) określa się korzyści uzyskiwane dzięki regulowaniu procesów w ekosystemach, np. jakości powietrza, jakości klimatu, stosunków wodnych, procesów erozyjnych, kształtowania gleb, zapylania roślin, występowania szkodników, zapobiegania naturalnym zjawiskom ekstremalnym. Zob. ibidem.

[14] Usługi kulturowe (ang. *cultural services*) obejmują niematerialne korzyści dla człowieka dzięki ekosystemom, które wpływają na różnorodność kulturową, tworzą wartości duchowe, religijne, intelektualne,edukacyjne i estetyczne, są źródłem inspiracji artystycznej, tworzą dziedzictwo kulturowe, kształtują relacje społeczne, dostarczają korzyści związanych z rekreacją i ekoturystyką. Zob. ibidem.

[15] Usługi wspierające (ang. *supporting services*) to korzyści pośrednie, powstające w dłuższym czasie, lecz niezbędne do kreowania wszystkich innych usług. Przykłady to formowanie się gleb, procesy fotosyntezy, łańcuchy pokarmowe, obieg wody. Zob. ibidem.

[16] Jedynie na marginesie wypada odnotować, że MEA oraz CICES V5.1 reprezentują dwa komplementarne podejścia do problematyki usług ekosystemowych. O ile MEA ma charakter koncepcyjny i definiuje usługi ekosystemowe jako korzyści uzyskiwane przez człowieka z ekosystemów,

porządkującej usługi według ich wkładu w systemy społeczno-gospodarcze wyróżniając trzy sekcje: wśród nich usługi zaopatrzeniowe, regulacyjne z podtrzymującymi (ang. *regulating & maintenance*) oraz kulturowe[17].

Usługi ekosystemowe odgrywają istotną rolę w kształtowaniu polityk środowiskowych, w tym prawa Unii Europejskiej, umożliwiając powiązanie normatywnie chronionych wartości przyrodniczych z odpowiadającymi im funkcjami ekosystemów. Na poziomie Unii Europejskiej usługa ekosystemowa została wyraźnie zaakcentowana m.in. w: rozporządzeniu w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych[18], Strategii UE na rzecz bioróżnorodności 2030[19], Europejskim Zielonym Ładzie[20], Ogólnym unijnym programie działań w zakresie środowiska do 2030 r.[21], Strategii UE w zakresie przystosowania do zmiany klimatu[22], Planie ochrony zasobów wodnych Europy[23].

W odróżnieniu od pojęcia bioróżnorodności[24], które – choć fundamentalne – bywa postrzegane przez decydentów jako abstrakcyjne i trudne do przełożenia na konkretne działania regulacyjne, koncepcja usług ekosystemowych posiada wyraźny walor komunikacyjny i pragmatyczny. Umożliwia bowiem przedstawienie znaczenia przyrody w kategoriach konkretnych funkcji i korzyści, co może sprzyjać jej wykorzystaniu w procesach decyzyjnych.

Co ważne, koncepcja ta nie prowadzi do wykreowania nowego, autonomicznego przedmiotu ochrony prawnej w sensie normatywnym. Tym pozostają

---

o tyle CICES V5.1 stanowi narzędzie klasyfikacyjne, ukierunkowane na operacjonalizację tej koncepcji poprzez identyfikację wkładu ekosystemów w dobrostan człowieka. Różnice przejawiają się m.in. w eliminacji kategorii usług wspierających w CICES V5.1 oraz w większym stopniu uszczegółowienia i przydatności tej klasyfikacji dla rachunkowości środowiskowej i praktyki regulacyjnej.

17 https://cices.eu/content/uploads/sites/8/2018/01/Guidance-V51-01012018.pdf (data dostępu: 20.03.2026).

18 Rozporządzenie (UE) 2024/1991 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 czerwca 2024 r. w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych i zmiany rozporządzenia (UE) 2022/869 (Dz. Urz. UE L 2024/1991, 29.7.2024).

19 Komunikat Komisji, Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030, COM(2020) 380 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380 (data dostępu: 20.03.2026).

20 Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Europejski Zielony Ład, COM(2019) 640 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52019DC0640 (data dostępu: 20.03.2026).

21 Decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/591 z dnia 6 kwietnia 2022 r. w sprawie ogólnego unijnego programu działań w zakresie środowiska do 2030 r. (Dz. U. L 114 z 12.4.2022, s. 22–36).

22 Komisja Europejska, Strategia UE w zakresie przystosowania do zmiany klimatu, COM(2021) 82 final; https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=COM:2021:82:FIN (data dostępu: 20.03.2026).

23 Komisja Europejska, Plan ochrony zasobów wodnych Europy, COM(2012) 673 final, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=CELEX:52012DC0673 (data dostępu: 20.03.2026).

24 Przywołać można tu definicję różnorodności biologicznej z Konwencji o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz.U. z 2002 r., Nr 184, poz. 1532). W jej świetle jest to zróżnicowanie wszystkich żywych organizmów pochodzących *inter alia* z ekosystemów lądowych, morskich i innych wodnych ekosystemów oraz zespołów ekologicznych, których są one częścią. Dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, między gatunkami oraz ekosystemami.

nadal elementy środowiska przyrodniczego. Usługi ekosystemowe nie stanowią zatem odrębnego dobra prawnego czy przedmiotu ochrony, lecz są narzędziem umożliwiającym pełniejsze odczytanie treści norm prawnych. Odwołanie się do usług ekosystemowych pozwala uchwycić rzeczywiste *ratio legis* regulacji ochronnych, które – choć formułowane w kategoriach ochrony określonych komponentów – w istocie zmierzają do zachowania zdolności ekosystemów do pełnienia określonych funkcji. Odczytywanie norm poprzez usługi ekosystemowe sprzyja odejściu od wąskiego postrzegania ochrony przyrody jako ochrony np. gatunków czy obszarów, na rzecz ujęcia skoncentrowanego na procesach ekologicznych oraz ich znaczeniu dla systemu społeczno-gospodarczego.

Należy jednak zauważyć, że mimo rosnącego znaczenia podejścia opartego na koncepcji usług ekosystemowych w nauce i polityce ochrony środowiska, jej zastosowanie napotyka istotne trudności. W szczególności wskazuje się na brak jednoznacznej i spójnej klasyfikacji tych świadczeń, a także na problemy z ich precyzyjną identyfikacją oraz pomiarem. Różnice metodologiczne prowadzą do sytuacji, w której poszczególne kategorie usług są ujmowane w sposób niejednolity, co utrudnia ich wykorzystanie[25].

Jednocześnie koncepcja ta podlega krytyce z uwagi na ryzyko nadmiernej ekonomizacji przyrody oraz trudności związane z wyceną usług ekosystemowych, w szczególności w kontekście złożonych powiązań między funkcjami ekosystemów a generowanymi przez nie korzyściami. Podkreśla się również, że rzadko stanowią one wyłącznie efekt działania systemów przyrodniczych, lecz są rezultatem interakcji między przyrodą a człowiekiem, co dodatkowo komplikuje ich identyfikację i przypisanie określonych wartości[26].

Ponadto usługi ekosystemowe mogą być dostarczane również w sytuacjach, w których nie są one formalnie przewidziane ani ekonomicznie wyceniane. Jednocześnie w praktyce zarządzania obszarami chronionymi uwzględniane są najczęściej te, które generują bezpośredni dochód, podczas gdy te o charakterze niematerialnym lub niekomercyjnym pozostają poza systemem wyceny i decyzyjności. To z kolei prowadzi do selektywnej percepcji, w której preferowane są te funkcje przyrody, które poddają się ekonomizacji, przy jednoczesnym pomijaniu usług trudnych do wyceny, mimo ich istotnego znaczenia np. społecznego[27]. W konsekwencji koncepcja ta, mimo swojego

---

[25] J. Tusznio, A. Pietrzyk-Kaszyńska, M. Rechciński, A. Olszańska, M. Grodzińska-Jurczak, *Application of the ecosystem services concept at the local level – challenges, opportunities, and limitations*, „Ecosystem Services" 2020, vol. 42, s. 101077.

[26] I. Palomo, M.R. Felipe-Lucia, E.M. Bennett, B. Martin-Lopez, U. Pascual, *Disentangling the pathways and effects of ecosystem service co-production*, „Ecosystem Services: From Biodiversity to Society" 2016, vol. 54, s. 245–283.

[27] Zob. M. Nazaruk, V. Khudoba, *Recreational ecosystem services of environmental protected areas of Ukraine: prospects and implementation obstacles*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2022, nr 4(90), s. 39–48.

znaczącego potencjału, pozostaje narzędziem, którego zastosowanie wymaga ostrożności metodologicznej.

Cele ochrony przyrody w ustawie o ochronie przyrody w świetle koncepcji usług ekosystemowych

Punktem wyjścia jest analiza polskiej ustawy o ochronie przyrody[28]. Próbując zrekonstruować zakres oraz cele ochrony przyrody, można zauważyć, że art. 2 u.o.p. jest swoistym „kodem źródłowym", który odczytywany przez pryzmat usług ekosystemowych ujawnia głębszy sens.

W art. 2 ust. 1 u.o.p. przedmiotem ochrony czyni się zasoby, twory i składniki przyrody, którymi są dziko występujące rośliny, zwierzęta i grzyby; rośliny, zwierzęta i grzyby objęte ochroną gatunkową; zwierzęta prowadzące wędrowny tryb życia; siedliska przyrodnicze; siedliska zagrożone wyginięciem, rzadkich i chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów; twory przyrody żywej i nieożywionej oraz kopalne szczątki roślin i zwierząt; krajobraz; zieleń w miastach i wsiach; zadrzewienia. Jak wynika z powyższego, przedmiot ochrony ukształtowano szeroko i materialnie (gatunki, siedliska etc.), obejmując nim nie tylko elementy wymagające szczególnej troski człowieka[29], ale całą przyrodę jako taką.

W początkowej treści wspomnianego przepisu wskazuje się na to, że ochrona przyrody polega na zachowaniu, zrównoważonym użytkowaniu oraz odnawianiu wymienionych powyżej zasobów, tworów i składników przyrody.

Ciekawych konkluzji dostarcza badanie celów ochrony przyrody w kontekście usług ekosystemowych. Zgodnie bowiem z art. 2 ust. 2 u.o.p. celem jej ochrony jest: 1) utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów; 2) zachowanie różnorodności biologicznej; 3) zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego; 4) zapewnienie ciągłości istnienia gatunków roślin, zwierząt i grzybów, wraz z ich siedliskami, przez ich utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony; 5) ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień; 6) utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych, a także pozostałych zasobów, tworów i składników przyrody; 7) kształtowanie właściwych postaw człowieka wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody. To oznacza, że o ile przedmiot ochrony jest materialny, to cele ochrony prawodawca odnosi do funkcji (procesów ekologicznych, stabilności ekosystemów itd.).

---

[28] Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2026 r., poz. 13), dalej jako u.o.p.

[29] E. Radecka, *Rezerwat jako prawna forma ochrony przyrody*, Toruń 2019, s. 36 i nast.

W art. 2 ust. 2 u.o.p. widoczny jest pewien logiczny ciąg: od ochrony mechanizmów odpornościowych (procesy i stabilność w pkt 1 oraz różnorodność w pkt 2), które stanowią fundament *resilience*[30], aż po ochronę nośników usług ekosystemowych (gatunki, siedliska, krajobraz w pkt 4–6). Ujęcie to wskazuje, że ustawodawca nie traktuje ochrony przyrody jako statycznego zbioru elementów, lecz jako system dynamiczny, którego funkcjonowanie zależy od zachowania zdolności do podtrzymywania procesów ekologicznych.

Próbując odczytać wyżej wspomniane cele przez perspektywę usług, można zauważyć, że choć ustawodawca nie posługuje się *expressis verbis* tym pojęciem, to konstruuje system ochrony w sposób odpowiadający tej logice. Utrzymanie procesów ekologicznych odpowiada bowiem wprost ochronie usług regulacyjnych i utrzymujących, takich jak: obieg materii, regulacja stosunków wodnych czy stabilizacja klimatu lokalnego. Z kolei ochrona różnorodności biologicznej oraz zapewnienie ciągłości istnienia gatunków stanowią warunek trwałości tych usług, pełniąc funkcję zabezpieczającą (ang. *insurance value*)[31] wobec niepewności i zmienności środowiskowej.

Takie odczytanie art. 2 u.o.p. pozwala przyjąć, że regulacja ta jest zbieżna z logiką usług ekosystemowych, w którym kluczowe znaczenie ma zdolność ekosystemów do trwałego i niezakłóconego funkcjonowania. Ochrona przyrody może być zatem interpretowana jako ochrona systemów ekologicznych, będących nośnikami usług ekosystemowych, istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa ekologicznego, zdrowia publicznego oraz stabilności gospodarczej.

---

[30] Na poziomie UE pojęcie odporności (ang. *resilience*) odnoszone do środowiska ujmowane jest przede wszystkim jako zdolność ekosystemów do utrzymania lub odbudowy ich funkcji i struktur. Strategia UE na rzecz bioróżnorodności 2030 wskazuje na potrzebę „przywrócenia różnorodnych i odpornych zasobów przyrodniczych", natomiast rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1991 w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych wiąże odporność ekosystemów z poziomem bioróżnorodności, adaptacją do zmian klimatu oraz zdolnością do świadczenia usług ekosystemowych. Odporność definiowana jest najczęściej jako zdolność systemu do absorpcji zakłóceń i utrzymania podstawowych funkcji. Współcześnie podkreśla się jednak, że w warunkach antropocenu odporność nie może być rozumiana wyłącznie jako zdolność powrotu do „stanu pierwotnego", lecz obejmuje również zdolność adaptacji, a niekiedy także transformacji systemów ekologicznych w odpowiedzi na trwałe zmiany środowiskowe. Z tego względu *resilience* postrzegana jest jako warunek trwałości usług ekosystemowych oraz element bezpieczeństwa społeczno-gospodarczego, co znajduje odzwierciedlenie m.in. w rozwiązaniach opartych na zasobach przyrody. Zob. J.H. Hatfield, C.A. Cunningham, H.L. Pettersson, L. Barnes, C.D. Thomas, J.K. Hill, *Delivering resilience for people and nature in Anthropocene landscapes*, „People and Nature" 2026, s. 1–7, DOI: 10.1002/pan3.70267; N.H. Carter, E.K. Buchholtz, J.A. Glikman, A.S. Nanni, M. Puri, *Resilience thinking for human–wildlife coexistence: bridging dynamic systems, archetypes, and transformations*, „Ambio" 2026, vol. 55, s. 1003–1010; EEA 2021, s. 11–17.

[31] S. Baumgärtner, *The insurance value of biodiversity in the provision of ecosystem services*, „Natural Resource Modeling" 2007, vol. 20, z. 1, s. 87–127. Autor podkreśla, że bioróżnorodność pełni funkcję swoistego „ubezpieczenia", zwiększając odporność ekosystemów na zakłócenia i ograniczając ryzyko ich załamania. W ujęciu ekonomicznym może być traktowana jako substytut mechanizmów ubezpieczeniowych, wpływając na decyzje dotyczące poziomu ochrony przyrody w warunkach awersji do ryzyka (analogia do dywersyfikacji portfela inwestycyjnego, w której większa różnorodność redukuje ryzyko).

W tym sensie koncepcja usług ekosystemowych nie wymaga zasadniczej zmiany obowiązującej ustawy, lecz może być uwzględniana w drodze prośrodowiskowej wykładni istniejącego od ponad 20 lat przepisu.

Interpretacja celów ustawy przez pryzmat usług ekosystemowych prowadzi zatem do wniosku, że art. 2 u.o.p. tworzy – przynajmniej w założeniach – system ochrony ukierunkowany na zachowanie zdolności przyrody do świadczenia kluczowych usług, przy jednoczesnym zachowaniu jej wartości samoistnej[32]. Powyższe ustalenia wymagają weryfikacji na poziomie wybranych instrumentów prawnych, w szczególności form ochrony przyrody.

Tworzenie form ochrony przyrody w Polsce w perspektywie usług ekosystemowych

Ustawa o ochronie przyrody enumeratywnie określa dziesięć form ochrony przyrody[33], które można pogrupować w następujący sposób:

- formy ochrony obszarowej: parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000;
- formy ochrony obiektowej: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe;
- formy ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów[34].

Choć w u.o.p. nie posłużono się pojęciem usług ekosystemowych, chronione przez nią wartości[35] można interpretacyjnie powiązać z elementami

---

[32] Nie oznacza to jednak, że ustawa w pełni realizuje wskazane założenia, ani że polski prawodawca zapewnia spójne i adekwatne wdrażanie tych idei w przyjmowanych czy też proponowanych instrumentach ochrony. Zob. rozważania wskazujące na brak spójności w systemie krajowej ochrony przyrody oraz mankamenty obecnych i projektowanych zmian regulacyjnych w tym zakresie w np.: E. Radecka, *Kilka uwag na temat propozycji zmian w ustawie o parkach narodowych*, [w:] G. Dobrowolski, F. Nawrot, Ł. Strzępek (red.), *Na rozdrożach prawa publicznego i prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Ryszarda Mikosza*, Toruń 2024, s. 543–556; eadem, *Parki narodowe – wnioski de lege ferenda (cz. I)*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2022, t. 22, vol. 1, s. 101–116; eadem, *Parki narodowe – wnioski de lege ferenda (cz. II)*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2022, t. 22, vol. 2, s. 185–196; eadem, *Rezerwat…*, s. 361 i nast.

[33] Zob. art. 6 ust. 1 u.o.p.

[34] Klasyfikacja z podziałem na formy obszarowe, obiektowe oraz ochronę gatunkową zdaje się jednak być podziałem nie do końca precyzyjnym i udanym, a na dodatek niekonsekwentnym. Doktryna przypisuje mu znaczenie jedynie umowne, teoretyczne i porządkujące. Zob. np. A. Habuda, *Obszary Natura 2000 w prawie polskim*, Warszawa 2013, s. 28; A. Kaźmierska-Patrzyczna, *Istota prawna obszarów Natura 2000 – uwagi ogólne,* [w:] A. Kaźmierska-Patrzyczna, M.A. Król (red.), *Problemy wdrażania systemu Natura 2000 w Polsce*, Szczecin–Łódź–Poznań 2013, s. 43.

[35] Ustawa proponuje niezwykle bogaty katalog wartości stojących u podstaw tworzenia poszczególnych form ochrony przyrody, przy czym niektóre z nich są wspólne, a niektóre właściwe dla jednej tylko formy ochronnej. Wśród przesłanek tych wyróżnia się wartości: przyrodnicze, kulturowe (o których mowa przy parku narodowym, rezerwacie przyrody, parku krajobrazowym, pomniku przyrody), naukowe (park narodowy, rezerwat przyrody, pomnik przyrody, stanowisko dokumentacyjne), edukacyjne i społeczne (park narodowy), historyczne (park krajobrazowy, pomnik przyrody),

odpowiadającymi usługom ekosystemowym w rozumieniu klasyfikacji CICES V5.1.

W tabeli 1 zaprezentowano możliwe powiązania między wartościami chronionymi w prawie ochrony przyrody a funkcjami ekosystemów opisywanymi w literaturze naukowej[36].

Tabela 1.

Ustawowe wartości uzasadniające tworzenie form ochrony przyrody a odpowiadające im usługi ekosystemowe (ujęcie CICES V5.1)

Wartości chronione w prawie ochrony przyrody	**Odpowiadająca usługa ekosystemowa (CICES V5.1)**	**A**	**B**	**C**	**D**	**E**	**F**	**G**	**H**	**I**	**J**
Wartości / funkcje przyrodnicze	*Regulation & maintenance – lifecycle maintenance, habitat and gene pool protection* (utrzymanie procesów ekologicznych oraz siedlisk i różnorodności biologicznej)	●	●	●	●	●	●			●	7
Wartości kulturowe (dziedzictwo)	*Cultural – symbolic interactions, heritage values* (symboliczne relacje z przyrodą i dziedzictwo kulturowe)		●	●	●					●	4
Wartości historyczne	*Cultural – symbolic interactions* (symboliczne relacje z przyrodą związane z dziedzictwem historycznym)				●					●	2
Walory krajobrazowe	*Cultural – aesthetic interactions* (estetyczne doświadczenie krajobrazu)		●	●	●	●				●	6
Walory widokowe lub estetyczne	*Cultural – aesthetic interactions* (estetyczne doświadczenie krajobrazu)							●			1
Turystyka i rekreacja	*Cultural – physical interactions with ecosystems* (rekreacyjne i turystyczne korzystanie z ekosystemów)					●					1
Wartość edukacyjna / dydaktyczna	*Cultural – intellectual interactions (education)* (edukacja przyrodnicza i rozwój wiedzy)		●						●		2
Wartość naukowa	*Cultural – intellectual interactions (scientific)* (badania naukowe nad przyrodą)		●	●					●	●	4

Legenda: A – Natura 2000; B – Park narodowy; C – Rezerwat przyrody; D – Park krajobrazowy; E – Obszar chronionego krajobrazu; F – Użytek ekologiczny; G – Zespół przyrodniczo-krajobrazowy; H – Stanowisko dokumentacyjne; I – Pomnik przyrody; J – Liczba form.

Źródło: opracowanie własne.

względy dydaktyczne (stanowisko dokumentacyjne) oraz walory krajobrazowe (park narodowy, rezerwat przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, pomnik przyrody), widokowe lub estetyczne (zespół przyrodniczo-krajobrazowy). Tak: E. Radecka, *Rezerwat*…, s. 89.

[36] Zob. M. Stępniewska, I. Zwierzchowska, A. Mizgajski, *Capability*…, s. 271–281.

Zestawienie zaprezentowane w tabeli 1 (s. 402) pozwala na sformułowanie następujących kluczowych wniosków. Większość ustawowych przesłanek kreowania form ochrony przyrody koresponduje z usługami kulturowymi oraz regulacyjnymi i utrzymaniowymi (ang. *regulation & maintenance*). Świadczyć to może o tym, że polskie prawo ochrony przyrody w dużej mierze odwołuje się do relacji społeczeństwo–przyroda jako podstawy uzasadniania ochrony. Wartości estetyczne, edukacyjne i tożsamościowe pełnią istotną funkcję w uzasadnianiu społecznej akceptacji dla form ochrony. Dodatkowo obecność usług regulacyjnych i utrzymujących w niemal wszystkich analizowanych formach (7 na 9 badanych) dowodzi, że zachowanie procesów ekologicznych stanowi warunek *sine qua non* realizacji pozostałych celów ustawy. Ponadto dostrzegalna jest całkowita nieobecność usług zaopatrzeniowych (ang. *provisioning services*). Prawodawca, w odniesieniu do analizowanych tu przesłanek tworzenia form ochronnych, konsekwentnie unika wiązania motywów ochrony z funkcjami produkcyjnymi/konsumpcyjnymi ekosystemów (takimi jak np. pozyskiwanie biomasy, drewna).

Park narodowy jako przykład „obszaru wielousługowego" (ang. *multiservice area*)

Art. 8 u.o.p. ust. 1 stanowi o przesłankach, ze względu na które tworzy się park narodowy[37], zaś w ust. 2 statuuje cele funkcjonowania[38]. W ujęciu klasycznym jest to ochrona ze względu na konkretne wartości. Jeśli jednak rozszerzyć tę analizę o ES, wydaje się, że mamy do czynienia z ochroną zdolności ekosystemu do ciągłego świadczenia usług.

Już na poziomie art. 8 ust. 1 u.o.p. ustawodawca odwołuje się do katalogu przesłanek, które odpowiadają różnym kategoriom ES. Wartości przyrodnicze odnoszą się do usług regulacyjnych i utrzymujących, natomiast wartości naukowe, społeczne, kulturowe i edukacyjne odpowiadają usługom kulturowym w rozumieniu klasyfikacji CICES V5.1.

Kluczowe znaczenie ma zastrzeżenie, że „ochronie podlega cała przyroda", co wyklucza selektywne podejście oparte wyłącznie na identyfikacji wybranych, mierzalnych usług ekosystemowych. W ten sposób zabezpiecza się integralność systemu ekologicznego, stanowiąc odpowiednik postulatu zachowania pełnego spektrum usług, w tym także tych, które pozostają trudne do identyfikacji lub wyceny.

---

[37] Zgodnie z jego treścią park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1 tys. ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.

[38] Jak stanowi art. 8 ust. 2 u.o.p., park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów.

Warto również przyjrzeć się art. 8 ust. 2 u.o.p. przez pryzmat logiki usług ekosystemowych. Zachowanie różnorodności biologicznej oraz odtwarzanie siedlisk przyrodniczych stanowią bowiem warunek utrzymania zdolności ekosystemów do świadczenia usług regulacyjnych i kulturowych. Park narodowy, będąc najwyższą formą ochrony przyrody, może być interpretowany jako „obszar wielousługowy”[39], tj. przestrzeń, w której kumulują się i współwystępują różnorodne usługi ekosystemowe.

Rezerwat przyrody w perspektywie usług ekosystemowych

W świetle art. 13 ust. 1 u.o.p. rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi. Przy rezerwacie przyrody, w odróżnieniu od parku narodowego, nie wprowadza się wymogu ochrony „całej przyrody”[40].

Wskazanie na obszary „zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym” odnosić się może do ekosystemów o wysokim stopniu integralności i niskiej presji antropogenicznej. W perspektywie usług ekosystemowych oznacza to ochronę warunków umożliwiających niezakłócone funkcjonowanie procesów ekologicznych, a tym samym utrzymanie zdolności ekosystemów do świadczenia podstawowych świadczeń, w szczególności usług regulacyjnych i utrzymujących.

Co istotne, rodzaje rezerwatów przyrody[41] odzwierciedlają ukierunkowanie ochrony na określone komponenty i typy ekosystemów, co pośrednio przekłada się na zróżnicowanie świadczonych usług ekosystemowych. O ile rezerwaty leśne ukierunkowane są na usługi regulacyjne (np. regulacja mikroklimatu), o tyle rezerwaty krajobrazowe mogą być zorientowane na dostarczanie usług kulturowych. W kontekście usług ekosystemowych można uznać, że rezerwat jest bardziej skupiony na ochronie określonych komponentów. Podczas gdy park narodowy chroni całość przyrody, rezerwat przyrody pozwala na precyzyjną ochronę konkretnego elementu środowiska przyrodniczego ze względu na indywidualnie oznaczone cele ochrony tego terenu.

---

[39] M. Stępniewska, I. Zwierzchowska, A. Mizgajski, *Capability*..., s. 271–281.

[40] Por. z ustawą z dnia 7 kwietnia 1949 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 25, poz. 180). W świetle art. 11 pkt 2 tej ustawy za rezerwat mógł być uznany określony obszar, na którym ochronie podlega całość przyrody, niektóre jej składniki lub estetyczne cechy krajobrazu.

[41] Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie rodzajów, typów i podtypów rezerwatów przyrody (Dz.U. Nr 60, poz. 533).

Instrumentalizacja ochrony przyrody i ryzyko „iluzji ochrony"

W literaturze podkreśla się, że wysoki poziom świadczenia usług ekosystemowych nie zawsze oznacza stabilność systemu przyrodniczego. Ekosystem może bowiem dostarczać wielu korzyści, a jednocześnie stopniowo tracić zdolność do regeneracji i adaptacji do zakłóceń, określaną jako odporność. W efekcie systemy pozornie wydajne i produktywne mogą pozostawać podatne na kryzysy prowadzące do gwałtownego pogorszenia ich stanu. Koncentracja wyłącznie na maksymalizacji bieżących korzyści może zatem maskować procesy destabilizacji środowiska i prowadzić do pozornego wzrostu efektywności ochrony przyrody[42]. Oznacza to m.in., że skuteczność ochrony nie może być oceniana wyłącznie przez pryzmat liczby form ochronnych[43], lecz powinna uwzględniać np. zdolność do zachowania integralności procesów ekologicznych w długim okresie[44].

Na tle powyższego szczególnego znaczenia nabiera rozdźwięk między normatywnym modelem ochrony przyrody a praktyką jego realizacji w Polsce. Obserwowany jest wyraźny wzrost liczby form ochrony przyrody, w szczególności rezerwatów (z 1493 w 2016 r.[45] do 1691 według stanu na dzień 28 kwietnia 2026 r.), co mogłoby sugerować wzmacnianie systemu ochrony. Ilościowa ekspansja form ochronnych nie przekłada się jednak na jakość. W niektórych przypadkach dochodzi do szerokiego udostępniania obszarów chronionych, w tym również rezerwatów przyrody[46], co prowadzi do osłabienia ich funkcji jako obszarów ochrony procesów ekologicznych.

---

[42] Z. Wang, B. Fu, X. Wu i in., *Linking ecological resilience and ecosystem services to inform spatial conservation planning*, „Communications Earth & Environment" 2026, nr 7, art. 215.

[43] Zob. IPBES, s. 15. Raport wprost stanowi, że choć formalnie zwiększono obszar terenów chronionych (15% środowisk lądowych i słodkowodnych oraz 7% sfery morskiej), to jedynie częściowo pokrywają one obszary o kluczowym znaczeniu dla bioróżnorodności, a ponadto wciąż nie są w pełni reprezentatywne pod względem ekologicznym ani też zarządzane w sposób efektywny.

[44] Zob. także EEA 2021, s. 13–15, 27.

[45] E. Radecka, *Rezerwat*…, s. 81. Wypada odnotować, że w latach 2010–2016 powstało zaledwie 30 rezerwatów przyrody. Tymczasem w 2023 r. ich liczba wynosiła 1523, a w 2024 r. już 1580 – https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/2/25/1/rocznik_statystyczny_rp_2025_2.pdf (data dostępu: 28.04.2026), co oznacza wzrost o 57 rezerwatów w ciągu jednego roku. Aktualnie liczba ta osiągnęła poziom 1691, a zatem w okresie dwóch lat odnotowano przyrost o 111 rezerwatów. Dynamika ta pozostaje najpewniej w związku z wejściem w życie regulacji dotyczących subwencji ekologicznej (zob. art. 29 ustawy z dnia 1 października 2024 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Dz.U. poz. 1572 ze zm.), a także z akcją 100 rezerwatów na 100-lecie Lasów Państwowych – https://www.lasy.gov.pl/pl/informacje/aktualnosci/10000-ha-nowych-rezerwatow-na-100-lecie-lasow-panstwowych (data dostępu: 28.04.2026).

[46] Zob. np. zarządzenie nr 12/2025 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Kielcach z dnia 12 czerwca 2025 r. w sprawie wyznaczenia miejsc zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części w rezerwacie przyrody „Bliżyńskie Lasy Naturalne", https://www.gov.pl/attachment/fedfcf12-0bb4-494a-8acd-136f0be4c0e8 (data dostępu: 28.04.2026). Jak wynika z § 1 ww. zarządzenia: „Cały obszar rezerwatu przyrody »Bliżyńskie Lasy Naturalne« udostępnia się do amatorskiego

Jeszcze wyraźniej napięcie to widoczne jest w odniesieniu do parków narodowych. Mimo ich kluczowego znaczenia, od ponad dwóch dekad nie utworzono w Polsce żadnego parku narodowego. Nie wynika to z braku obszarów wymagających objęcia najwyższą formą ochrony[47], lecz raczej z barier instytucjonalnych oraz jakości rozwiązań legislacyjnych. Próba utworzenia Parku Narodowego Doliny Dolnej Odry unaocznia szereg problemów świadczących o instrumentalnym traktowaniu przyrody. Szczególne wątpliwości budzi ingerencja w definicje ustawowe oraz reżim zakazów poprzez ustawę o charakterze incydentalnym, co może rodzić wątpliwości z punktu widzenia zasad poprawnej legislacji oraz spójność systemu prawa[48]. Równocześnie widoczne są próby wprowadzania rozwiązań o charakterze gospodarczym (np. rozszerzenie pojęcia „udostępniania"), które mogą prowadzić do utożsamiania ochrony przyrody z jej użytkowaniem.

Z perspektywy usług ekosystemowych zjawiska te należy ocenić krytycznie, m.in. dlatego, że ochrona przyrody bywa podporządkowywana celom krótkoterminowym: gospodarczym, infrastrukturalnym lub fiskalnym. W konsekwencji można mówić o ryzyku powstawania „iluzji ochrony", w której wzrost liczebności form ochrony przyrody nie przekłada się na rzeczywistą poprawę jej stanu[49]. Obserwacja ta wpisuje się w szersze tendencje europejskie, gdzie – mimo rozbudowanych ram prawnych – stan ochrony wielu siedlisk i gatunków pozostaje niezadowalający[50].

Wnioski

Przeprowadzona analiza prowadzi do konstatacji, że idea usług ekosystemowych może pełnić istotną rolę jako narzędzie interpretacyjne prawa ochrony przyrody, umożliwiające pełniejsze odczytanie sensu obowiązujących regulacji. Pozwala ona bowiem uchwycić zależność między ochroną określonych elementów przyrody a ich znaczeniem dla np. dobrostanu człowieka.

Jednocześnie kluczowe znaczenie dla trwałości usług ekosystemowych ma odporność (ang. *resilience*) systemów ekologicznych, której podstawowym

zbioru nieobjętych ochroną gatunkową owocników grzybów jadalnych oraz jadalnych owoców runa leśnego".

47 Przykładowo: propozycja Jurajskiego Parku Narodowego, https://gory.pracownia.org.pl/pl/pdf-ml/20697 (data dostępu: 28.04.2026).

48 E. Radecka, *Między ochroną deklaratywną a ochroną rzeczywistą. Prawo ochrony przyrody w świetle projektowanych zmian legislacyjnych*, „Przegląd Prawa Administracyjnego" 2026, nr 2 [w druku].

49 Zob. również wnioski eadem, *Rezerwat…*, s. 362, z których wynika, że skuteczność ochrony rezerwatowej w Polsce nie może być oceniana wyłącznie przez pryzmat ilościowy, a wymierne skutki przyniesie tylko połącznie aspektu jakościowego z ilościowym.

50 https://www.eea.europa.eu/en/europe-environment-2025/countries/poland?activeAccordion=bf3383aa-5478-4c33-91b7-a8d6707886ed (data dostępu: 28.04.2026).

warunkiem pozostaje zachowanie bioróżnorodności oraz integralności procesów przyrodniczych. W tym ujęciu ochrona przyrody jawi się jako działanie ukierunkowane nie tylko na zachowanie określonych wartości, lecz przede wszystkim na utrzymanie zdolności systemów ekologicznych do adaptacji i świadczenia funkcji w warunkach zmienności i niepewności.

Koncepcja usług ekosystemowych pełni rolę swoistego pomostu między naukami przyrodniczymi a prawem, umożliwiając przekład wiedzy ekologicznej na język normatywny.

Mimo niewątpliwej wartości poznawczej i interpretacyjnej, zastosowanie koncepcji usług ekosystemowych w praktyce prawniczej napotyka istotne ograniczenia. W szczególności należy zwrócić uwagę na ryzyko instrumentalizacji oraz wymóg ścisłego osadzenia w obowiązujących normach prawnych. Niedopuszczalne jest zatem takie posługiwanie się koncepcją usług ekosystemowych, które prowadziłoby do wykładni *contra legem* lub do rozszerzającego interpretowania obowiązków publicznoprawnych bez wyraźnej podstawy ustawowej. W konsekwencji należy przyjąć, że koncepcja usług ekosystemowych powinna być stosowana w sposób umiarkowany i zdyscyplinowany metodologicznie – jako narzędzie pomocnicze, wzbogacające proces wykładni, niezastępujące normatywnych podstaw.

Postulat ten zyskuje na znaczeniu w perspektywie współczesnych zmian w polityce Unii Europejskiej, związanych z rozwojem instrumentów opartych na ekonomicznej wycenie funkcji ekosystemów, w tym koncepcji tzw. rozliczeniowych jednostek przyrodniczych, zapowiedzianej w dokumencie Komisji Europejskiej *Roadmap towards Nature Credits* (2025).

Wykaz literatury

Baumgärtner S., *The insurance value of biodiversity in the provision of ecosystem services*, „Natural Resource Modeling" 2007, vol. 20, z. 1.

Brown T.C., Bergstrom J.C., Loomis J.B., *Defining, valuing, and providing ecosystem goods and services*, „Natural Resources Journal" 2007, vol. 47(2).

Carter N.H., Buchholtz E.K., Glikman J.A., Nanni A.S., Puri M., *Resilience thinking for human–wildlife coexistence: bridging dynamic systems, archetypes, and transformations*, „Ambio" 2026, vol. 55.

Coquet Y., Michelin J., Montagne D., Scammacca O., Walter C., Cousin I., *The concept of ecosystem services and its application to soil. Between promises and reality*, [w:] Y. Coquet, J. Michelin (red.), *Agricultural soil science*, *sustainable management of agricultural soils*, ISTE/John Wiley & Son, London–Hoboken 2025.

Costanza R. i in., *The value of the world's ecosystem services and natural capital*, „Ecological Economics" 1998, vol. 25, z. 1.

de Groot R.S., Alkemade R., Braat L., Hein L., Willemen L., *Challenges in integrating the concept of ecosystem services and values in landscape planning, management and decision making*, „Ecological Complexity" 2010, vol. 7, nr 3.

Díaz S. i in., *IPBES – Summary for policymakers of the global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*, Bonn 2019, https://files.ipbes.net/ipbes-web-prod-public-files/inline/files/ipbes_global_assessment_report_summary_for_policymakers.pdf.

European Commission, *Roadmap towards Nature Credits*, 2025, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/es/ip_25_1679.

European Environment Agency, *Nature-based solutions in Europe: Policy, knowledge and practice for climate change adaptation and disaster risk reduction*, Report No. 1/2021, Copenhagen 2021, https://www.eea.europa.eu/en/analysis/publications/nature-based-solutions-in-europe.

Habuda A., *Obszary Natura 2000 w prawie polskim*, Difin, Warszawa 2013.

Hatfield J.H., Cunningham C.A., Pettersson H.L., Barnes L., Thomas C.D., Hill J.K., *Delivering resilience for people and nature in Anthropocene landscapes*, „People and Nature" 2026, DOI: 10.1002/pan3.70267

Kaźmierska-Patrzyczna A., *Istota prawna obszarów Natura 2000 – uwagi ogólne*, [w:] A. Kaźmierska-Patrzyczna, M.A. Król (red.), *Problemy wdrażania systemu Natura 2000 w Polsce*, Pol. Zrzesz. Inżynierów i Techników Sanitarnych, Szczecin–Łódź–Poznań 2013.

Karpus K., *The „ecosystem services" concept in environmental law*, „Journal of Agribusiness and Rural Development" 2017, nr 4(46).

Kronenberg J., *Usługi ekosystemów w miastach*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania" 2012, nr 3.

Mączka K., Matczak P., Pietrzyk-Kaszyńska A., Rechciński M., Olszańska A., Cent J., Grodzińska-Jurczak M., *Application of the ecosystem services concept in environmental policy – a systematic empirical analysis of national level policy documents in Poland*, „Ecological Economics" 2016, vol. 128.

Millennium ecosystem assessment, *ecosystems and human well-being: synthesis*, Washington 2005, https://www.millenniumassessment.org/documents/document.356.aspx.pdf.

Mishenin E.V., Degtyar N.V., *Economics of ecosystem services: theoretical and methodological foundations*, „Marketing and Innovation Management" 2015, vol. 6(2).

Mizgajski A., Stępniewska M., Zwierzchowska I., *Capability of the Polish legal system to introduce the ecosystem services approach into environmental management*, „Ecosystem Services" 2018, vol. 29.

Mizgajski A., Stępniewska M, *Uwarunkowania i wyzwania wdrażania koncepcji usług ekosystemowych do praktyki*, [w:] A. Mizgajski, M. Stępniewska (red.), *Usługi ekosystemowe w zarządzaniu układami przyrodniczymi*, Bogucki Wyd. Nauk., Poznań 2023.

Nazaruk M., Khudoba V., *Recreational ecosystem services of environmental protected areas of Ukraine: prospects and implementation obstacles*, „Studia Regionalne i Lokalne" 2022, nr 4(90).

Palomo I., Felipe-Lucia M.R., Bennett E.M., Martin-Lopez B., Pascual U., *Disentangling the pathways and effects of ecosystem service co-production*, „Ecosystem Services: From Biodiversity to Society" 2016, vol. 54.

Potschin-Young M., Burkhard B., Czúcz B., Santos M.F., *Glossary for ecosystem service mapping and assessment terminology*, 2018, Deliverable D1.4 EU Horizon 2020, Esmeralda Project, Grant agreement No. 642007, https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic%3FdocumentIds%3D080166e5ba65be21%26appId%3DPPGMS.

Radecka E., *Kilka uwag na temat propozycji zmian w ustawie o parkach narodowych*, [w:] G. Dobrowolski, F. Nawrot, Ł. Strzępek (red.), *Na rozdrożach prawa publicznego i prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Ryszarda Mikosza*, TNOiK, Toruń 2024.

Radecka E., *Między ochroną deklaratywną a ochroną rzeczywistą. Prawo ochrony przyrody w świetle projektowanych zmian legislacyjnych*, „Przegląd Prawa Administracyjnego" 2026, nr 2 [w druku].

Radecka E., *Parki narodowe – wnioski de lege ferenda (cz. I)*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2022, t. 22, vol. 1.

Radecka E., *Parki narodowe – wnioski de lege ferenda (cz. II)*, „Roczniki Administracji i Prawa" 2022, t. 22, vol. 2.

Radecka E., *Rezerwat jako prawna forma ochrony przyrody*, TNOiK, Toruń 2019.

Richardson K. i in., *Earth beyond seven of nine planetary boundaries*, „Science Advances" 2023, vol. 9, nr 37.

Secretariat of the Convention on Biological Diversity, *Global biodiversity outlook 5 – summary for policy makers*, Montréal 2020, https://www.cbd.int/GBO5.

Solon J., *Koncepcja 'ecosystem services' i jej zastosowania w badaniach ekologiczno-krajobrazowych*, „Problemy Ekologii i Krajobrazu" 2008, vol. 21.

Tusznio J., Pietrzyk-Kaszyńska A., Rechciński M., Olszańska A., Grodzińska-Jurczak M., *Application of the ecosystem services concept at the local level – challenges, opportunities, and limitations*, „Ecosystem Services" 2020, vol. 42.

Wang Z., Fu B., Wu X. i in., *Linking ecological resilience and ecosystem services to inform spatial conservation planning*, „Communications Earth & Environment" 2026, nr 7.

Summary

Legal protection of nature from the perspective of ecosystem services: selected issues on the example of Poland

Keywords: nature conservation law, ecosystem services, national park, nature reserve, ecosystem resilience.

The article assumes that the concept of ecosystem services may serve as an auxiliary interpretative tool in nature conservation law. Based on an analysis of the Polish Nature Conservation Act and selected forms of nature protection – with particular emphasis on national parks and nature reserves – it is demonstrated that ecosystem services do not constitute an autonomous legal good; nevertheless, the logic of their protection remains embedded in the existing legal framework. The article also identifies a discrepancy between the normative model of nature conservation and the practical implementation of nature protection in Poland. The study employs the dogmatic-legal method. The aim of the study is to determine whether, and to what extent, the concept of ecosystem services may serve as an auxiliary interpretative criterion for the provisions of the Nature Conservation Act,

as well as to assess – through the lens of this paradigm – the coherence between the statutory model of nature protection and its practical implementation in Poland.